

Idea a teorie sociální vědy

SAN103

eva šlesingerová

osnova

- teorie a její role
- co je to věda?
- co je to sociální věda?
- sociální antropologie jako věda?

role teorie

analýzy

- jak o věcech přemýšlet?
- teorie jako soubor konceptů, pojmů pomáhajících nám uchopit konkrétní problém, fenomén v obecné rovině
- analytické a imaginativní uchopení i tzv. banálních záležitostí (pití, těla, organizace prostoru)

role teorie analýzy

- vysvětlení x porozumění každodenním fenoménům, nepřítomným, minulým.
 - musí být člověk katolíkem, aby porozuměl katolictví?
- koncepty jako analytické nástroje
- emické x etické kategorie

„Naše diagnózy prozrazují
povšechnost lékařské
vědy, o nás neříkají
nic. S hrůzou si
uvědomují, že nic, co je
lidské, nelze přesně
popsat.“

György Konrád: *Spoluvinník*

co je to věda?

Věda versus jiné formy vědění:

zdravý rozum, tradice, náboženství, magie, politika, ideologie, umění, pohádky, mytologie ...

- věda vs. humanities, vs. filozofie?
- čím je vědění vědy specifické?
 - postoj k „pravdě“, „metodě“, „předmětu zkoumání“, „realitě“
 - role modernity, odkouzlování vědění, racionální popis světa (antická filozofie, osvícenství, Max

co je to věda?

- Thomas KUHN – *Struktura vědeckých revolucí*
 - Paradigma: vzorec, konzistentní struktura
- každé paradigma je interpretací světa spíše než objektivním vysvětlením
 - teorie relativity, evolucionismus, kvantová mechanika
 - multi-paradigmaticčnost sociálních i přírodních věd
- Latour - sociální konstrukce vědeckých faktů v laboratoři
- Lévi-Strauss - *bricolage vs. vědecké myšlení*

přemýšlení o vědě

reflexe

- *Rozpor mezi protikladnou povahou světa a snahou o neprotikladnou povahu jeho poznávání*
- Mýtus (Lévi Strauss), věda jako jedno z „velkých moderních vyprávění“
- Ideologie (kritická teorie, Althusser, Feyerabend) - A. jako věda o „Druhém“, fyzická antropologie, národní povahy, apod.
 - Feministická teorie - věda jako genderovaná epistemologická struktura: věda jako „svět mužů“ (Sandra Harding)
 - Kritická teorie - manipulace s přírodou, instrumentalita Rozumu, apod. (fašismus, IB FARBEN)

přírodní vs. sociální vědy

přírodní věda

- přírodní vědy: svět objektů (měřitelných, kvantifikovaných), ale např. teorie chaosu, kvantová mechanika - změna pozorovaného průběhem pozorování
- metoda *falzifikace*: věda formuluje hypotézy, které je možno vyvrátit
 - Karl Popper: kritický realismus, induktivní

příklad: labutě

příklad: labutě

Matylda a její dort

Nejslavnější ilustrace Johna Lennoxe o limitech vědy „Řekněme, že máme ženu, Matyldu, a ta upeče dort. Vy ten dort vezmete, nakrájíte na kousky a různým vědcům dáte kousek dortu, aby jej popsali. Fyzik svůj kousek dortu zváží, změří, biolog může zkoumat bakterie, chemik jeho složení...“ „Ale když bych se těchto vědců zeptal, **proč** Matylda upekla tento dort, nemůžou mi odpovědět. Ne proto, že by špatně měřili nebo něco špatně spočítali. To je zkrátka otázka, která se netýká jejich oboru. Pokud by na ni dali odpověď, nebyla by vědecká.“ „Odpověď, proč Matylda upekla dort, může být jednoduchá - třeba proto, že má její neteř narozeniny. Ale přírodovědec k této odpovědi nedojde zkoumáním dortu. To není chyba přírodních věd. Je to jejich vlastnost.“

- Zdroj: http://technet.idnes.cz/john-lennox-veda-a-vira-rozhovor-interview-f29-/veda.aspx?c=A141128_160155_veda_pka

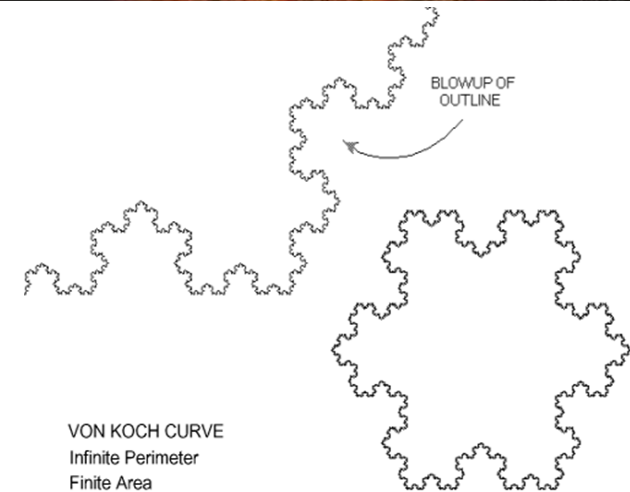
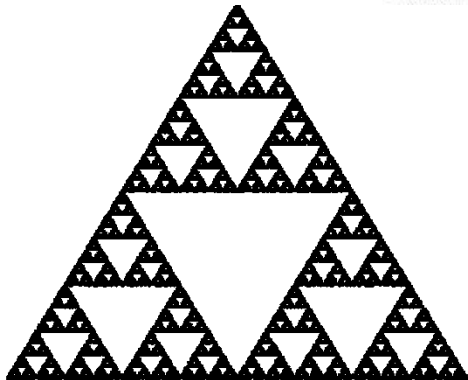
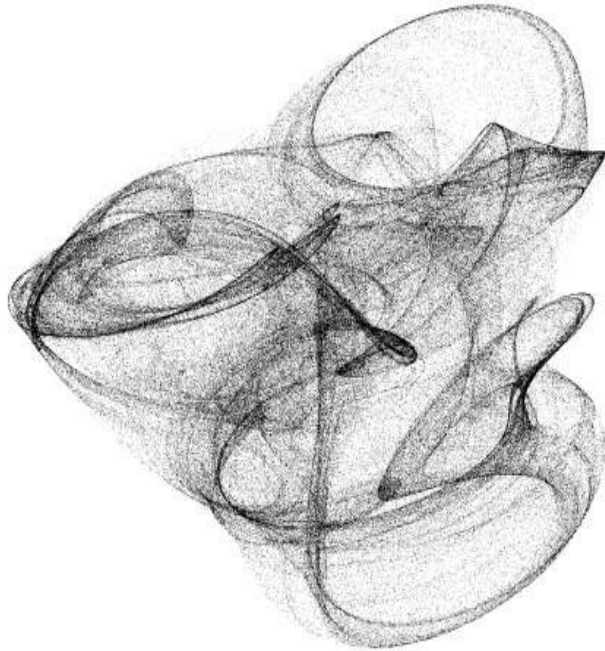
věda jako leštění zrcadel

- neexistuje nic jako nadčasové univerzální kategorie poznání
- Richard Rorty: není třeba určovat tvar „zrcadla“ mysli odrážejícího vnější svět - kritika Kanta
- lidská mysl nejenže odráží „skutečný“ svět, ale také jej deformuje, re-produkuje
- důležitá je „praxe vědy“

<http://www.youtube.com/watch?v=C3BwK12hoFc>

nelinearita organičnost sítě

swarm intelligence

DNA a embryo

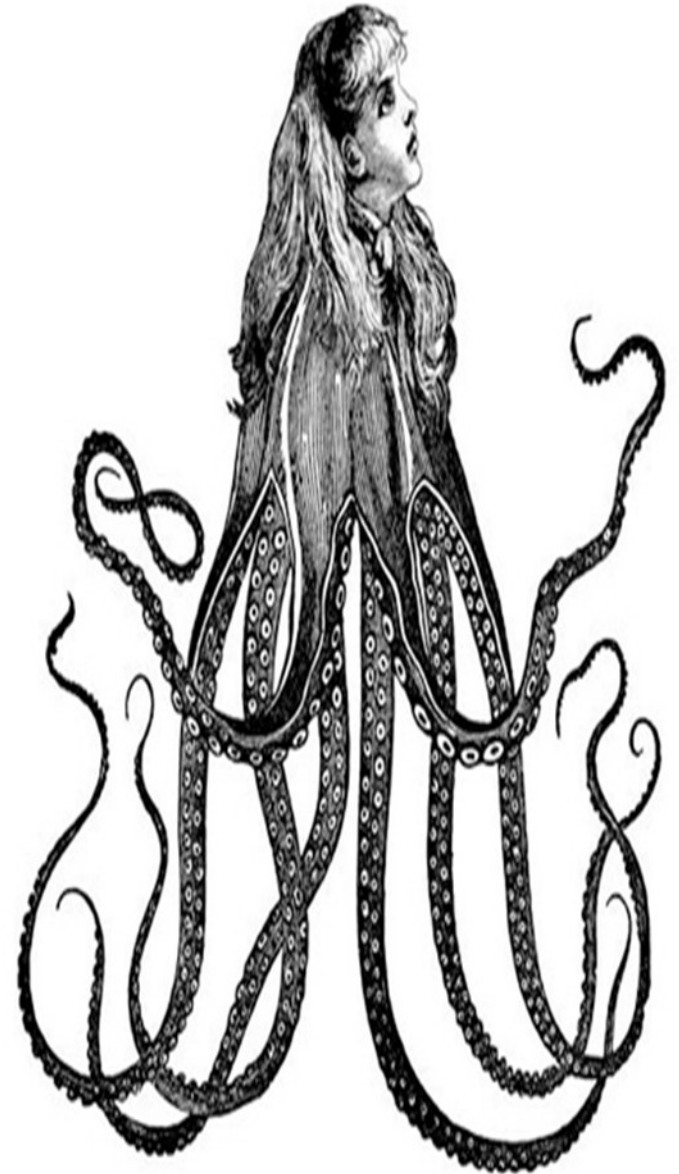
symbol, ikony

- VIZUALIZACE_ role ANATOMICKÉ evidence v rámci naší řeči, přemýšlení, kognitivní mapy o začátku života – *Icons of Life* (Morgan 2009)
- Dominance vědy a technologie /technologických obrazů v představách toho, jak Západní společnost chápe „živé“, Self, apod.
- desire to classify a učinit viditelným (Panopticon)

„Zkrátka, jistota v tom, co považovat za přírodu – zdroj vhledu a příslib nevinnosti, je podryta, a to zřejmě fatálně. Transcendentní autorizace interpretace je ztracena a s ní i ontologie zakládající „západní“ epistemologii.“

(Haraway 2002: 54)

BioART

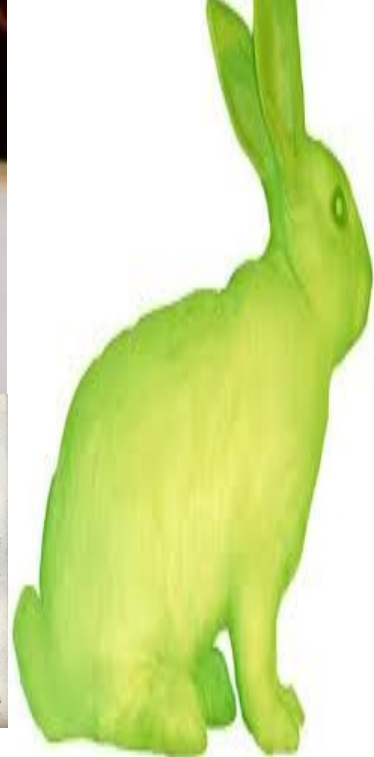
<http://www.youtube.com/watch?v=HAM9aG2DPNw&list=PL28C025ABD131E00D>

„To be human will mean that the human genome is, not a limitation, but our starting point.“ Eduardo Kac

- BioArt jako imaginativní část biomoci, transgenetika, mutagenní umění, kyborg art
- Nové bytosti, chiméry, kyborgové
- *plantimals*: plant with human genetic material, *animans*: animals with human genetic information/or humans with animal genetic information, *plantibodies*: human genes transplanted to plants

cultural imagery, fantastical zoology

„představa, že skutečnost má nějakou „podstatu“, se kterou se musíme snažit korespondovat, je jenom další variantou představy, že bohové mohou být usmířeni předříkáváním správných slov.“ Změny kontextů „normálních“ v „nenormální“, „přijatelných“ v „nepřijatelné“, se utváří pomocí konstituce nových map terénu, kde chybí znaky a významy, které se předtím zdály dominující

Richard Rorty 2000

- Role umění

sociální vědy

- antropolog nemusí být katolíkem, aby porozuměl tomu, jaké to je být katolíkem (účastnická epistemologie)
- Fay. B. (2002) : *Poznání nespočívá ve zkušenosti jako takové, ale v pochopení smyslu této zkušenosti.*
- poznání proto není psychickou identifikací, ale interpretativním porozuměním

nomotetický a idiografický model

Idiografický a nomotetický model vědy
Windelband, – novokantovská škola 1894,
vědy se nedělí dle předmětu ale dle metody

■ *nomotetický model*

- vědy o zákonitostech
- odhalování obecných zákonitostí (přírodní vědy)
- usiluje o vysvětlení celé skupiny situací a případů

■ *idiografický model*

- vědy o událostech
- popisující zvláštní a jednotlivé (historie)
- jedinečné, odlišné, unikátní osobité, specifické vysvětlení určitého případu

NOMOTETICKÝ

IDIOGRAFICKÝ

univerzální

typ

opakování

nečasovost

stejnost

konkrétní

jednotlivina

novost

časovost

rozdílnost

- Wilhelm Dilthey (1833-1911):

vědy přírodní x vědy o
duchu

- viděl dějiny ve všem, co nás obklopuje; k porozumění dějinám pak stačí citlivost našeho nitra, souznění s “duchem dějin“, „vcítění se“

interpretativní sociální věda

- „Člověk je bytostí, která je zachycena do sítě významů, kterou si sama vytvořila. Tuto **sít'** můžeme považovat za kulturu. Její zkoumání proto není experimentální vědou, která hledá zákony, nýbrž vědou interpretující, která hledá významy“.

Clifford

Geertz

„Chodila bosa sem a tam, shledávala ještě nějaké drobnosti, jehly, léky, které by snad mohlo potřebovat dítě, teploměr, očkovací průkaz dítěte, slaměný klobouk proti slunci. Pak uvařila ze sodovky fenyklový čaj na cestu. Bylo příjemné sedět u toho; všechno bylo tak nádherně bezvýznamné!“

ČLOVĚK JAKO ZVÍŘE ZAVĚŠENÉ V PAVUČINĚ, KTERÉ SI SAMO UPLETLO

věda

- Znáť jiné – a vlastně i znáť sebe – znamená býť schopný viděť v jejich zkušenosti **smysl**
- Další četba a pokračování tohoto tématu:
 - C. Geertz
 - Tik oka, tanec, hlasování, vegetariánství, tetování, sexualita/reprodukce
 - Emické x Etické hledisko

interpretativní sociální věda

- neuplatňuje se kritérium „pravdy“, korespondence s realitou, protože neexistuje smysl dokumentu „an sich“ mimo jeho interpretaci.
- imaginace spojující osobní zkušenost a historii (banality každodennosti)

interpretativní sociální věda

kritické myšlení při interpretaci zkoumá nejen významy aktérů (vzrůst počtu čarodějnic), ale i vyšší úroveň interpretace (iracionální, psychoanalýza, ideologie, manifestní a latentní význam, diskurz)

interpretativní sociální věda

hermeneutika

- Hans-Georg Gadamer: německý filosof
- interpretace je dialogem, který vede interpret ze svého dějinného a životního horizontu, svým jazykem
- do toho, co interpretuje tak vnáší své „**předporozumění**“ **situaci**

interpretativní sociální věda

hermeneutika

- Hermés – posel bohů: *umění* porozumět. Metoda, která využívá všechny dostupné znalosti, mající vztah ke zkoumanému dokumentu.
- interpretace je má uvést logicky a koherentně do vztahu ke zkoumanému textu, vytvářející tím jeho smysl

interpretativní sociální věda

hermeneutika

- klasická hermeneutika se zabývala písemnými a uměleckými památkami, zejména Biblí
- novodobá hermeneutika rozšiřuje možnosti interpretace na celou kulturu

čtyři stupně interpretace

1) popis situace a odhalení významů, které členové skupiny přisuzují svým akcím uvnitř dané skupiny

2) druhá úroveň zahrnuje interpretace členů skupiny, které se týkají posuzování situace, když člen skupiny je mimo ni (Češi na dovolené, návštěva u příbuzných, v nemocnici apod.)

čtyři stupně interpretace

3) snaha vědce rozpoznat společná témata a vzorce jednání, které se objeví ve více situacích. Propojení se znalostmi získanými v první a druhé úrovni

4) Tato úroveň znamená snahu dát témata a vzory akcí ve skupině do vztahu s nějakou obecnou teorií.